

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Кафедра «БЖД та фізичного виховання»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичного заняття № 1

за темою: **«ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ОСНОВ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕ-
ДОВИЩА. РОЗРАХУНОК ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ»**

з дисципліни «Соціальна та екологічна безпека життєдіяльності»

(для студентів усіх напрямків підготовки
усіх форм навчання)

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
«БЖД та ФВ»
Протокол №1 від 31.08.2021 р.

Київ 2021

Практичне заняття №1
з дисципліни «Соціальна та екологічна безпека життєдіяльності»

Тема: «Дослідження правових та організаційних основ законодавства України з охорони навколишнього середовища. Розрахунок екологічного податку».

Мета: Вивчити основні засади законодавства з охорони навколишнього середовища, що діє в Україні та механізми розрахунку та сплати екологічного податку.

I. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

1. Екологічне законодавство.

Екологічне законодавство – це структура, що об'єднує екологічні юридичні норми різного рівня і різної спрямованості. Ними можуть бути норми конституційні, звичайні, норми, орієнтовані на соціальні відносини різного змісту, з приводу охорони різних природних об'єктів.

Системою екологічного законодавства необхідно вважати цілісність, яка складається з окремих законодавчих актів, що перебувають між собою у взаємодії. Як правило, екологічний закон діє не сам по собі, а у взаємовідносинах і на підставі інших законів, причому не лише екологічного змісту.

Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Екологічні акти юридичного значення мають різну юридичну силу залежно від того, яким державним органом вони прийняті чи затверджені. Юридична сила екологічних актів обумовлюється тим, який природний об'єкт береться державою під охорону, тобто сила юридичного захисту цього об'єкта залежить від його екологічної цінності, поширеності чи, навпаки, помітного зникнення, наслідком чого є занесення того або іншого об'єкта до Червоної книги. Проте системний аналіз сучасного екологічного законодавства дає підстави для висновку, що юридична сила захисту природних об'єктів залежить від місця цих об'єктів в системі навколишнього природного середовища та їх стану.

1.1. Структура екологічного законодавства.

Екологічне законодавство України як самостійна галузь права почало формуватися в 1990 р. після прийняття Декларації про державний суверенітет України. У розділі цієї Декларації «Екологічна безпека» проголошено право України самостійно встановлювати порядок організації охорони природи на її території і порядок використання природних ресурсів. Через рік, у 1991 р. Верховна Рада України прийняла перший екологічний закон «Про охорону навколишнього природного середовища», який визначив правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Він виявився рамковим законом, на основі якого почалася розробка земельного, водного, лісового законодавства, законодавства про надра, про охорону атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та іншого спеціального законодавства.

Структура екологічного законодавства України має наступний вигляд:

- Загальні положення і принципи;
- Земельне законодавство;
- Водне законодавство;

- Лісове законодавство;
- Гірське законодавство;
- Фауністичне законодавство;
- Законодавство про охорону й використання атмосферного повітря;
- Законодавство про природні території і об'єкти особливої охорони;
- Законодавство про екологічну безпеку.

Основні норми екологічного законодавства закріплені в прийнятій в 1996 р. Конституції України.

З 159 статей Конституції України 15 статей мають пряме або опосередковане відношення до охорони природи, екологічної безпеки і природокористування. Це статті 3, 13, 14, 16, 49, 50, 66, 85, 92, 106, 116, 119, 132, 138, 142. У них закріплені основні екологічні права і обов'язки громадян, сформульовані повноваження законодавчої і виконавчої гілок державного управління. Таким чином, в Україні вперше створено надійний фундамент для зведення на ньому всієї системи екологічного законодавства. І хоча норми Конституції сформульовані в досить загальних термінах: забезпечення екологічної безпеки, підтримання екологічної рівноваги, не заподіяння шкоди природі, разом з тим ясно, що досягнення цих цілей можливо насамперед шляхом запобігання або мінімізації будь-яких негативних впливів людини на навколишнє природне середовище, що створюють екологічний ризик.

Ієрархію нормативно-правових актів можна подати в такому вигляді:

1. Міжнародні конвенції та угоди, прийняті Верховною Радою України;
2. Закони України;
3. Підзаконні акти Верховної Ради України;
4. Укази Президента України;
5. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України;
6. Загальнообов'язкові акти Міністерства екології та природних ресурсів, інших міністерств і відомств;
7. Відомчі акти органів державного управління.

Регулювання екологічних правовідносин забезпечується також еколого-правовими нормами інших галузей законодавства цивільного, адміністративного, кримінального та ін. Вони, зокрема, визначають підстави та особливості залучення винних осіб до дисциплінарної, адміністративної, майнової та кримінальної відповідальності за екологічні правопорушення в залежності від провини, екологічного ризику, ступеня суспільної й екологічної небезпеки дій фізичних і юридичних осіб.

1.2. Характеристика екологічного законодавства

Кількість діючих нормативно-правових актів у країні безперервно збільшується, хоча в останні роки темпи зростання поступово знижуються. Всього в даний час діє понад 400 актів екологічного законодавства, у тому числі близько 80 законів і постанов Верховної Ради України, близько 40 Указів Президента, близько 250 постанов Кабінету Міністрів України. Для забезпечення їх виконання видано кілька сотень наказів міністерств і відомств.

Першим з часу створення і найбільш загальними і важливим за значенням рамковим законом, згідно з яким будується все екологічне законодавство України, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», прийнятий 25 червня 1991 р.

У преамбулі та статті 1 закону сформульовані цілі і завдання екологічного законодавства, що передбачають проведення такої екологічної політики, яка була б спрямована на збереження безпечною для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого за-

брудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів. Сприяти досягненню цих цілей і покликане екологічне законодавство, в завдання якого входить регулювання суспільних відносин, пов'язаних з об'єктами правової охорони, визначеними у статті 5 закону. До таких об'єктів належать всі компоненти навколишнього природного середовища і вся сукупність природних ресурсів.

Важливо, що в законі наведені 15 основних принципів охорони навколишнього природного середовища (**стаття 3**).

Основними принципами охорони навколишнього природного середовища є:

а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

є) обов'язковість надання висновків державної екологічної експертизи;

ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва;

л) встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України.

Однак, на жаль, багато з них практично в значній мірі до цього часу не реалізовані.

Це стосується, наприклад, пріоритетності вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів і лімітів використання природних ресурсів, гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей. В даний час в Україні екологічні пріоритети відсунуто на другий план, про що свідчить хоча б те, що далеко не весь обсяг коштів, що надходять у державний і місцеві бюджети

від зборів за використання природних ресурсів, викиди й скиди забруднюючих речовин і розміщення відходів, фактично використовується для зменшення впливу на навколишнє середовище основних джерел забруднення. При такому положенні справ ні про яке гарантування екологічно безпечного середовища не може бути й мови.

Принцип екологізації матеріального виробництва на основі комплексності екологічних і технічних рішень також реалізується далеко не повністю. Це пов'язано не тільки з тим, що процес впровадження новітніх технологій в Україні ще не набув помітного розмаху, але і з тим, що в національному законодавстві навіть не згадується таке прийняте в розвинених країнах поняття, як «краща наявна технологія» (Best Available Technology – BAT), яка є основою екологізації виробництва на Заході.

Задекларований у статті 3 закону принцип науково обґрунтованого узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства на основі об'єднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук і прогнозування стану навколишнього природного середовища носить чисто академічний характер і не знаходить серйозного втілення в дійсності. Проведення таких системних досліджень вимагає великих фінансових витрат, джерела яких в Україні в даний момент відсутні.

Дотримання низки інших принципів також важко визнати цілком задовільним. Це стосується демократизму при прийнятті управлінських рішень, формування у населення екологічного світогляду, науково обґрунтованого нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, поєднання заходів стимулювання та екологічної відповідальності. Проведення цих принципів в життя вимагає серйозних зрушень у менталітеті політичної та господарської еліти держави, у фінансовому, науковому і освітньому забезпеченні необхідних заходів. Одних формально правильних констатацій щодо державних екологічних програм (стаття 6), освіти й виховання (стаття 7) і наукових досліджень (стаття 8) явно недостатньо. Потрібна всіма відчутна політична воля представників всіх ланок державного та місцевого управління, починаючи з вищих ланок, не тільки чітко сформульована і оприлюднена, але і підкріплена конкретними ефективними діями, результати яких широко б висвітлювалися. Цього поки ще немає.

Екологічні права громадян та їх гарантії більш детально, ніж у Конституції, випи-сані в статтях 9, 10, 11 закону.

- а) безпечно для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;*
- б) участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань;*
- в) участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;*
- г) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;*
- д) об'єднання в громадські природоохоронні формування;*
- е) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;*
- є) участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;*
- ж) одержання екологічної освіти;*
- з) подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організа-*

цій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;

и) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом.

Законами України можуть бути визначені й інші екологічні права громадян.

Розкриваючи конституційні норми екологічних обов'язків громадян, стаття 12 висуває певні вимоги до громадян.

Громадяни України зобов'язані:

а) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

б) здійснювати діяльність з дотриманням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

в) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;

г) вносити штрафи за екологічні правопорушення;

д) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Громадяни України зобов'язані виконувати й інші обов'язки у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законів України.

У розділах III і IV закріплені повноваження законодавчої і виконавчої гілок органів державної влади у галузі охорони навколишнього природного середовища.

У рамковому законі також вписані норми щодо:

- спостереження, прогнозування, обліку та інформування;
- екологічної експертизи;
- стандартизації та нормування;
- контролю і нагляду;
- регулювання використання природних ресурсів;
- економічного механізму охорони навколишнього природного середовища;
- заходів екологічної безпеки;
- охоронюваних територій;
- надзвичайних екологічних ситуацій;
- спорів і відповідальності;
- міжнародних відносин.

Загальні положення рамкового закону отримали розвиток у Законі України «Про екологічну експертизу» (1995 р.), в окремих розділах інших законів: «Про охорону здоров'я» (1992 і 1994 рр.), «Про власність» (1991 р.), «Про підприємство і підприємництво» (1991 р.), «Про інформацію» (1992 р.), «Про оподаткування» (1991 р.); у Кодексі України про адміністративні правопорушення, в Кримінальному кодексі України та інших законодавчих актах.

З цією ж метою Кабінет Міністрів прийняв низку підзаконних актів. Серед них положення про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів, встановлення лімітів їх використання, положення про державний моніторинг навколишнього природного середовища. Ряд постанов Кабінету Міністрів регулює діяльність екологічної інспекції.

1.3. Земельне законодавство

Основним правовим документом, що регулює земельні відносини, є Земельний кодекс України нова редакція якого була прийнята у 2002 році та постійно оновлюється. Його мета – створення умов для раціонального використання та охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і господарювання, збереження та відт-

ворення родючості земель, поліпшення природного середовища, охорони прав громадян, підприємств, установ і організацій на землю.

Кодекс регулює питання власності на землю, її використання і оренди, визначає компетенцію органів державного управління у сфері регулювання земельних відносин.

У ньому містяться норми щодо вилучення (вкуп) земель, плати за землю, прав і обов'язків власників землі та природокористувачів.

Більш докладно питання плати за землю розглянуті в Податковому Кодексі, який визначає її розміри і порядок оплати, а також напрями використання отриманих коштів.

Зокрема, стаття 1 Земельного кодексу України декларує що земля - основне національне багатство:

1. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

2. Право власності на землю гарантується.

3. Використання власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

А Розділ VI присвячено охороні земель, у якому детально розглянуто завдання охорони земель (стаття 163), охорона земель від забруднення небезпечними речовинами (стаття 167), поняття техногенно забруднених земель (стаття 169) та інші питання.

Не менш важливим є і розділ VII, що регламентує управління в галузі використання і охорони земель, наприклад у сфері розробки загальнодержавних та регіональних програм використання та охорони земель (статті 177-178).

1.4. Водне законодавство

Водні відносини в Україні регулюються Водним кодексом (1995 р.) та іншими актами законодавства. Їх мета – забезпечити збереження, науково обґрунтоване, раціональне використання вод, відтворення водних ресурсів, охорону вод від забруднення, замічення і виснаження, запобігання шкідливих дій вод і ліквідацію їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорону прав водокористувачів.

Кодекс встановлює, що води (водні об'єкти) є виключною власністю народу України та надаються тільки в користування.

У Водному кодексі визначена компетенція законодавчих і виконавчих органів влади у галузі регулювання водних відносин і участь у цьому громадян та їх об'єднань. У ньому регулюються питання стандартизації та нормування, а також всі питання водокористування і охорони вод. Тут такі визначені основні положення контролю, моніторингу та обліку вод, а також економічного регулювання водокористування. Деталізація цих положень здійснена в підзаконних актах.

1.5. Лісове законодавство

Лісові відносини в Україні регулюються Лісовим Кодексом (1994 р.) та іншими актами законодавства. Їх мета – забезпечити підвищення продуктивності праці, охорони і відтворення лісів, посилення їх корисних властивостей, задоволення потреб суспільства в лісових ресурсів на основі їх науково обґрунтованого раціонального використання.

Кодекс встановлює, що всі ліси є власністю держави. Земельні ділянки лісового фонду можуть надаватися у користування. Він визначає компетенцію законодавчих і виконавчих органів влади у сфері регулювання лісових відносин та участь у цьому громадян і їх об'єднань, а також права і обов'язки лісокористувачів.

Кодекс регламентує питання організації лісового господарства, використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, відтворення лісів і підвищення їх продуктивності, охорони лісів та їх захисту від шкідників і хвороб. У ньому передбачено стягування збору за використання лісових ресурсів та користування

земельними ділянками лісового фонду, а також визначені заходи економічного стимулювання охорони, раціонального використання і відтворення лісів. Спеціальний розділ кодексу присвячений лісовпорядкуванню, державному лісовому кадастру. У Кодексі регламентовано порядок розгляду спорів і питання відповідальності за порушення лісового законодавства.

До числа основних підзаконних актів, які забезпечують імплементацію Лісового кодексу, можна віднести: «Санітарні правила в лісах України», «Правила рубок у лісах, їх відновлення і лісорозведення», «Порядок ведення державного обліку лісів і лісового кадастру», «Порядок регулювання використання лісів» (такс на деревину, такси для обчислення розміру шкоди, порядок видачі дозволів на спеціальне використання лісових ресурсів).

1.6. Гірниче законодавство

Гірничі відносини в Україні регулюються Кодексом України про надра (1994 р.), Гірничим законом України (1999 р.) та іншими актами законодавства. Їх мета – забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб в мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища за користування надрами, а також охорони прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій і громадян.

Кодекс встановлює, що надра є винятково власністю народу України та надаються тільки в користування. Він визначає компетенцію законодавчих і виконавчих органів влади у сфері регулювання гірничих відносин і передбачає участь громадян та їх об'єднань у здійсненні заходів щодо раціонального використання та охорони надр. Кодекс регулює питання надання надр у користування (у т. ч. ліцензування), визначає права та обов'язки користувачів надрами, встановлює порядок плати за користування надрами. У ньому є розділи, присвячені геологічному вивченню надр, їх державному обліку, проектування, будівництва і експлуатації гірничодобувних і інших об'єктів, а також питань охорони надр, державного контролю і нагляду за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням і охороною. У Кодексі регламентовано порядок розгляду спорів і визначені види порушень законодавства про надра.

1.7. Фауністичне законодавство

Відносини в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу на території України (крім домашніх тварин) регулюються Законом України «Про тваринний світ» (2001 р.) та іншими актами законодавства. Їх мета – збереження і поліпшення середовища перебування диких тварин, забезпечення умов постійного існування всього видового і популяційного різноманітності тварин у стані природної волі, неволі або в напіввільних умовах.

Закон дає визначення об'єктів тваринного світу, що відносяться до природних ресурсів загальнодержавного значення. Суб'єктом права загальнодержавної власності на тваринний світ є держава в особі Верховної Ради України. Закон встановлює право колективної та приватної власності на окремі об'єкти тваринного світу. У ньому сформульовані основні вимоги і принципи охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу, права і обов'язки громадян у цій області. У законі закріплені форми і види використання об'єктів тваринного світу, обов'язки користувачів.

Спеціальні розділи закону присвячені питанням забезпечення охорони тваринного світу, його моніторингу, державному обліку, кадастру і контролю. У законі перераховані види порушень законодавства, які тягнуть за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову і кримінальну відповідальність.

1.8. Атмосферне повітря

Правові та організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря визначає Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (1992р.).

Закон спрямований на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

Закон регламентує питання стандартизації і нормування в галузі охорони атмосферного повітря, заходи по його охороні (регулювання викидів, організаційно-економічні заходи, вимоги до проектування, будівництва та реконструкції підприємств та ін.). У ньому розглянуто питання контролю, обліку та моніторингу, а також перераховані види правопорушень, що тягнуть за собою відповідальність згідно з законом.

Відразу ж були розроблені відповідні інструкції для органів управління і природокористувачів, у тому числі про ліміти викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, про нормативи гранично допустимих викидів, про інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві.

1.9. Території та об'єкти особливої охорони

Законодавство України про природні території і об'єкти особливої охорони (природоохоронне законодавство) включає Закони України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) і «Про виключну (морську) економічну зону України» (1995 р.), «Положення про Червону книгу України» (1992 р.), інші акти законодавства.

Ці акти визначають правові основи природоохоронної діяльності на територіях (акваторіях), що підлягають особливій охороні. У них регламентовані питання класифікації, форм власності, видів використання, управління, природоохоронних вимог, відповідальності за порушення законодавства.

2. Екологічні податки як механізм упередження впливу на довкілля

Екологічна криза спричиняє не тільки необхідність вести боротьбу з наслідками негативного впливу людської діяльності на довкілля, а й застосовувати механізми упередження такого впливу. Один з таких механізмів – це встановлення податків за наслідки необачного впливу на оточуюче середовище. Податковий кодекс України встановлює механізми та вимоги до створення загальнодержавної системи оподаткування в цій галузі у вигляді екологічного податку (розділ VIII, статті 240-250).

Платниками податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
- утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);
- тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений

особливими умовами ліцензії строк.

Не є платниками податку за розміщення відходів суб'єкти господарювання, які розміщують на власних територіях (об'єктах) виключно відходи як вторинну сировину.

Об'єктом та базою оподаткування є:

- обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

- обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти;

- обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання;

- обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строки;

- обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Суми податку обчислюються за податковий (звітний) квартал платниками податку.

У разі якщо під час провадження господарської діяльності платником податку здійснюються різні види забруднення навколишнього природного середовища та/або забруднення різними видами забруднюючих речовин, такий платник зобов'язаний визначати суму податку окремо за кожним видом забруднення та/або за кожним видом забруднюючої речовини.

Порядок подання податкової звітності та сплати податку наступний:

- базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному кварталу;

- платники податку складають податкові декларації за формою, встановленою у порядку, передбаченому статтею 46 Податкового Кодексу, подають їх протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, до контролюючих органів та сплачують податок протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку подання податкової декларації:

- а). за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення протягом звітного кварталу відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах - за місцем розміщення стаціонарних джерел, спеціально відведених для цього місць чи об'єктів;

- б). за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлені особливими умовами ліцензії строки - за місцем перебування платника на податковому обліку у контролюючих органах.

Платники податку перераховують суми податку, що справляється за викиди, скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів, одним платіжним дорученням на рахунки, відкриті в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, які забезпечують розподіл цих коштів у співвідношенні, визначеному законом.

Якщо платник податку з початку звітного року не планує здійснення викидів, скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів протягом звітного року, то такий платник податку повинен повідомити про це відповідний контролюючий орган за місцем розташування джерел забруднення та скласти заяву про відсутність у нього у звітному році об'єкта обчислення екологічного податку. В іншому разі платник податку зобов'язаний подавати податкові декларації.

Контролюючі органи залучають за попереднім погодженням працівників органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього при-

родного середовища для перевірки правильності визначення платниками податку фактичних обсягів викидів стаціонарними джерелами забруднення, скидів та розміщення відходів.

Контролюючі органи залучають за попереднім погодженням працівників органу державної санітарно-епідеміологічної служби та органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки для перевірки правильності визначення платниками фактичних обсягів радіоактивних відходів.

II. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання:

1. Вивчити основні положення законодавства з охорони навколишнього середовища, що діє в Україні.
2. Оформити протокол практичного заняття (Додаток 3) за алгоритмом:
  1. Вказати принципи державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища (стаття 3 закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») (заповнити відповідну таблицю протоколу);
  2. Дати визначення поняття «Екологічне законодавство»;
  3. Відтворити ієрархію нормативно-правових актів у сфері екологічного права;
  4. Розрахувати загальну суму екологічного збору для заданого підприємства за наведеною нижче методикою та розрахунковим завданням у відповідності до особистого варіанта (Додаток 1);
  5. Зробити висновки з проведеної роботи.

Розрахункове завдання

Суб'єкт оподаткування, розташований в населеному пункті А у басейні річки С, здійснював викиди і скиди забруднюючих речовин. Розміщення відходів відбувалося на звалищі, яке не забезпечує захист атмосферного повітря та водних об'єктів від забруднення, на відстані D км від населених пунктів. Визначити розмір екологічного податку за наведений звітний період.

Методика розрахунку суми екологічного податку

1. Сума податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (Π_{BC}), обчислюється виходячи з фактичних обсягів викидів та ставок податку за формулою:

$$\Pi_{BC} = \sum_{i=1}^n (M_i \times H_{mi}), \quad (1)$$

де M_i - фактичний обсяг викиду i -тої забруднюючої речовини в тоннах (т) – задано за варіантом 2 речовини (у даній формулі використовуємо дані для речовини № 1 та № 2) (Додаток 1);

H_{mi} - ставка податку в поточному році за тонну i -тої забруднюючої речовини у гривнях з копійками (Додаток 2, Таблиця 1).

2. Сума податку, який справляється за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти (Π_C), обчислюється виходячи з фактичних обсягів скидів та ставок податку і коригуючих коефіцієнтів за формулою:

$$\Pi_C = \sum_{i=1}^n (M_{Li} \times H_{mi} \times K_{OC}), \quad (2)$$

де M_{li} - обсяг скиду i -тої забруднюючої речовини в тоннах (т) – задано за варіантом 2 речовини (у даній формулі використовуємо дані для речовини № 3 та № 4) (Додаток 1);

H_{pi} - ставка податку в поточному році за тонну i -того виду забруднюючої речовини у гривнях з копійками (Додаток 2, Таблиця 2);

K_{oc} - коефіцієнт, що дорівнює 1,5 і застосовується у разі скидання забруднюючих речовин у ставки і озера (в іншому випадку коефіцієнт дорівнює 1).

3. Сума податку, який справляється за розміщення відходів (P_{PB}), обчислюється виходячи з фактичних обсягів розміщення відходів, ставок податку та коригуючих коефіцієнтів за формулою:

$$P_{PB} = \sum_{i=1}^n (M_{li} \times H_{pi} \times K_T \times K_O), \quad (3)$$

де M_{li} - обсяг скиду i -тої забруднюючої речовини в тоннах (т) – задано за варіантом 2 речовини (у даній формулі використовуємо дані для речовини № 5 та № 6) (Додаток 1);

H_{pi} - ставка податку в поточному році за тонну i -того виду забруднюючої речовини у гривнях з копійками (Додаток 2, Таблиця 1);

K_T - коригуючий коефіцієнт, який враховує розташування місця розміщення відходів (Додаток 2, Таблиця 3);

K_O - коригуючий коефіцієнт, що дорівнює 3 і застосовується у разі розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів.

4. Сума податку, який справляється за тимчасове зберігання радіоактивних відходів (S_{36}) їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, обчислюється на підставі ставок податку, та пропорційно строку зберігання таких відходів понад установлений строк за формулою:

$$S_{36} = V \times N \times T_{36}, \quad (4)$$

де S_{36} - сума податку, який справляється за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, обчислена за звітний період, календарний квартал, у гривнях з копійками;

V - фактичний об'єм радіоактивних відходів, які зберігаються у виробника таких відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк, куб. метрів (куб. сантиметрів - для радіоактивних відходів, представлених у вигляді джерел іонізуючого випромінювання) (Додаток 1);

N - ставка податку, який справляється за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, (Додаток 2, Таблиця 4);

T_{36} - кількість повних календарних кварталів, протягом яких радіоактивні відходи зберігаються понад установлений особливими умовами ліцензії строк (Додаток 1).

Загальна сума екологічного податку дорівнює сумі всіх його складових:

$$P_{ЗАГАЛЬНИЙ} = P_{ВС} + P_{С} + P_{PB} + S_{36}. \quad (5)$$

Початкові дані до виконання практичного заняття

Варіант	Фактичний обсяг викиду і-тої забруднюючої речовини М _{лн} . (т)						Місце скиду речовин № 3 та № 4	Місце розміщення відходів речовин № 5 та № 6	Фактичний об'єм радіоактивних відходів, V (м ³)	Кількість повних календарних кварталів, Т _{зб} .
	Реч. № 1	Реч. № 2	Реч. № 3	Реч. № 4	Реч. № 5	Реч. № 6				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	1,0	15,7	20	13	0,1	1,9	Річка	МНП	4	4
2	2,0	4,2	14	19	0,2	2,0	Ставок	3 км	6	3
3	5,0	3,6	18	42	0,4	0,1	Озеро	МНП	8	2
4	7,5	7,4	12	34	0,8	0,2	Річка	3 км	12	1
5	9,8	2,8	11	26	1,0	0,4	Ставок	МНП	14	5
6	4,2	4,4	17	17	1,2	0,8	Озеро	3 км	18	6
7	3,6	1,6	13	85	1,4	1,0	Річка	МНП	2	7
8	7,4	12,4	19	17	1,6	1,2	Ставок	3 км	22	8
9	2,8	7,5	42	13	1,7	1,4	Озеро	МНП	12	7
10	4,4	9,8	34	15	1,9	0,1	Річка	3 км	13	6
11	1,6	4,2	26	11	2,0	0,2	Ставок	МНП	34	5
12	8,0	3,6	17	6	0,1	0,4	Озеро	3 км	47	4
13	12,4	7,4	85	19	0,2	0,8	Річка	МНП	16	3
14	11,7	2,8	17	20	0,4	1,0	Ставок	3 км	74	2
15	13,6	4,4	13	14	0,8	1,2	Озеро	МНП	9	1
16	13,2	1,6	15	18	1,0	0,1	Річка	3 км	11	12
17	15,7	8,0	11	12	1,2	0,2	Ставок	МНП	16	1
18	4,2	12,4	6	11	1,4	0,4	Озеро	3 км	4	11
19	3,6	1,0	19	17	0,1	0,8	Річка	МНП	8	10
20	7,4	2,0	32	13	0,2	1,0	Ставок	3 км	7	9
21	2,8	5,0	38	19	0,4	1,2	Озеро	МНП	12	8
22	4,4	7,5	26	42	0,8	1,4	Річка	3 км	40	7
23	1,6	9,8	67	20	1,0	1,6	Ставок	МНП	78	6
24	12,4	4,2	45	17	1,2	1,7	Озеро	3 км	18	5
25	11,7	3,6	12	85	1,4	1,9	Річка	МНП	14	4
26	13,6	7,4	74	17	1,6	2,0	Ставок	3 км	12	3
27	13,2	2,8	14	13	1,7	0,1	Озеро	МНП	9	2
28	15,7	4,4	19	15	0,1	0,2	Річка	3 км	5	1
29	1,0	1,6	44	11	0,2	0,4	Ставок	МНП	7	2
30	2,0	8,0	37	6	0,4	0,8	Озеро	3 км	12	3

Примітка: В графі 9 використано скорочення при зазначення місця розміщення відходів речовин № 5 та № 6, що означає: **МНП** - в межах населеного пункту або на відстані менш як 3 км від таких меж; **3 км** - на відстані від 3 км і більше від меж населеного пункту.

Речовини, що потрапляють в біосферу з викидами підприємства

Варіант	Речовина № 1	Речовина № 2	Речовина № 3	Речовина № 4	Речовина № 5	Речовина № 6	Категорія радіоактивних відходів
	Назва речовини у відповідності до порядкового номеру у Таблиці 1 Додатку 2		Назва речовини у відповідності до порядкового номеру у Таблиці 2 Додатку 2		Назва речовини у відповідності до порядкового номеру у Таблиці 1 Додатку 2		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	12	10	1	6	10	1	Високоактивні
2	13	11	2	7	11	2	Середньоактивні
3	14	12	3	8	12	3	Низькоактивні
4	15	13	4	9	13	4	Високоактивні
5	16	14	5	1	14	5	Середньоактивні
6	17	15	6	2	15	6	Низькоактивні
7	1	16	7	3	16	7	Високоактивні
8	2	17	8	4	17	8	Середньоактивні
9	3	18	9	5	18	9	Низькоактивні
10	4	19	1	6	19	10	Високоактивні
11	5	20	2	7	20	11	Середньоактивні
12	6	21	3	8	21	12	Низькоактивні
13	7	22	4	9	22	13	Високоактивні
14	8	23	5	1	23	14	Середньоактивні
15	9	24	6	2	24	15	Низькоактивні
16	10	1	7	3	12	10	Високоактивні
17	11	2	8	4	13	11	Середньоактивні
18	12	3	9	5	14	12	Низькоактивні
19	13	4	1	6	15	13	Високоактивні
20	14	5	2	7	16	14	Середньоактивні
21	15	6	3	8	17	15	Низькоактивні
22	16	7	4	9	1	16	Високоактивні
23	17	8	5	1	2	17	Середньоактивні
24	18	9	6	2	3	18	Низькоактивні
25	19	10	7	3	4	19	Високоактивні
26	20	11	8	4	5	20	Середньоактивні
27	21	12	9	5	6	21	Низькоактивні
28	22	13	1	6	7	22	Високоактивні
29	23	14	2	7	8	23	Середньоактивні
30	24	15	3	8	9	24	Низькоактивні

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (станом на 01.01.2017 р.)

№ з/п	Найменування забруднюючої речовини	Ставка податку, гривень за 1 тону
1	Азоту оксиди	2204,89
2	Аміак	413,53
3	Ангідрид сірчистий	2204,89
4	Ацетон	827,06
5	Бензопірен	2806850,49
6	Бутилацетат	496,61
7	Ванадію п'ятиокис	8270,62
8	Водень хлористий	83,07
9	Вуглецю окис	83,07
10	Вуглеводні	124,61
11	Газоподібні фтористі сполуки	5458,98
12	Тверді речовини	83,07
13	Кадмію сполуки	17451,37
14	Марганець та його сполуки	17451,37
15	Нікель та його сполуки	88914,54
16	Озон	2204,89
17	Ртуть та її сполуки	93463,38
18	Свинець та його сполуки	93463,38
19	Сірководень	7086,02
20	Сірковуглець	4604,82
21	Спирт н-бутиловий	2204,89
22	Стирол	16100,62
23	Фенол	10007,8
24	Формальдегід	5458,98
25	Хром та його сполуки	59192,69

Ставки податку за скиди окремих забруднюючих речовин у водні об'єкти

№ з/п	Найменування забруднюючої речовини	Ставка податку, гривень за 1 тонну
1	Азот амонійний	1448,27
2	Органічні речовини	579,68
3	Завислі речовини	41,54
4	Нафтопродукти	8519,83
5	Нітрати	124,61
6	Нітрити	7113,1
7	Сульфати	41,54
8	Фосфати	1157,54
9	Хлориди	41,54

Таблиця 3

Коефіцієнт K_T до ставок податку, який встановлюється залежно від місця (зони) розміщення відходів у навколишньому природному середовищі

Місце (зона) розміщення відходів	Коефіцієнт
В межах населеного пункту або на відстані менш як 3 км від таких меж	3
На відстані від 3 км і більше від меж населеного пункту	1

Таблиця 4

Ставки податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк:

Категорія відходів	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів (крім відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання), гривень за 1 куб. метр
Високоактивні	541743,45
Середньоактивні та низькоактивні	10112,54

Протокол практичного заняття № 1
з дисципліни «Соціальна та екологічна безпека життєдіяльності»
 від «_____» _____ 20____ р.

Тема: «Дослідження правових та організаційних основ законодавства України з охорони навколишнього середовища. Розрахунок екологічного податку»

П.І.Б. _____ група _____ Варіант _____

1. Вкажіть принципи державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища.

1	_____	9	_____
2	_____	10	_____
3	_____	11	_____
4	_____	12	_____
5	_____	13	_____
6	_____	14	_____
7	_____	15	_____
8	_____		

2. Дайте визначення. **Екологічне законодавство** – це _____

---

3. Відтворіть ієрархію нормативно-правових актів у сфері екологічного права

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

4. Розрахуйте суму екологічного податку для заданого за варіантом підприємства за наведений звітний період.

Початкові дані:

Фактичний обсяг викиду і-тої забруднюючої речовини $M_{лi}$ (т)						Місце скиду речовин № 3 та № 4	Місце розміщення відходів речовин № 5 та № 6	Фактичний об'єм радіоактивних відходів, V (м ³)	Кількість повних календарних кварталів, $T_{зб.}$
Речовина № 1	Речовина № 2	Речовина № 3	Речовина № 4	Речовина № 5	Речовина № 6				
Назва або тип речовини								Категорія відходів	

Розрахунки:

$$P_{BC} = \sum_{i=1}^n (M_{лi} \times H_{пi}) = \underline{\hspace{10cm}};$$

$$P_C = \sum_{i=1}^n (M_{лi} \times H_{пi} \times K_{OC}) = \underline{\hspace{10cm}};$$

$$P_{PB} = \sum_{i=1}^n (M_{лi} \times H_{пi} \times K_T \times K_O) = \underline{\hspace{10cm}};$$

$$S_{зб.} = V \times N \times T_{зб.} = \underline{\hspace{10cm}};$$

$$P_{ЗАГАЛЬНИЙ} = P_{BC} + P_C + P_{PB} + S_{зб.} = \underline{\hspace{10cm}}.$$

Результати вибору коефіцієнтів

$H_{п1}$	$H_{п2}$	$H_{п3}$	$H_{п4}$	K_{OC}	$H_{п5}$	$H_{п6}$	K_T	K_O	N
$P_{BC} =$		$P_C =$			$P_{PB} =$			$S_{зб.} =$	
$P_{ЗАГАЛЬНИЙ} =$									

Висновок: _____

_____

_____

Роботу виконав _____

Роботу перевірів _____

